

**O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIMNING YANGI FORMATLARI,
TARG'IB ETISH IMKONIYATLARI VA ISTIQBOTLARI.**

Xamidova Mo`tabarxon Abdumalik qizi.

Qarshi davlat universiteti "Iqtisodiyot" kafedrası tayanch doktoranti.

ORCID: 0009-0008-8305-1546

muhayyo.xamidova@bk.com . +998941751535

ANNOTATSIYA

Zamonaviy sharoitda O'zbekiston iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishning asosiy omillari iqtisodiy o'sishning innovatsion tarkibiy qismi, modernizatsiya va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish jarayonlarini faollashtirish chora-tadbirlari hisoblanadi. Bunga erishish uchun mamlakatimizda mustahkam innovatsion baza, qator ilmiy va ixtisoslashtirilgan institutlar, ilmiy kadrlar salohiyati, aholining yetarli darajada yuqori bilim darajasi mavjud. Innovatsion faoliyatni rivojlantirishning eng muhim yo'nalishi inson salohiyatini kuchaytirish hisoblanadi. Jamiyatdagi innovatsion jarayonlarning jadallashishi, globallashtirish va raqamlashtirish inson faoliyatining barcha jabhalarida, jumladan, ta'limda ham tub o'zgarishlarni talab qiladi. Shu maqsadda innovatsion iqtisodiyot talablariga javob beradigan uzluksiz ta'limning yaxlit tizimini rivojlantirishni ta'minlash zarur. Zero, ta'lim kelajakka qo'shilgan hissa bo'lib, bu, eng avvalo, jamiyatning o'zi uchun foydalidir. Buning uchun, eng avvalo, muvaffaqiyatli mehnat qilish, ijtimoiy boylik, raqobatbardosh mahsulotlar yaratish, jamiyatda munosib o'rin egallash zarur.

Kalit so'zlar: ta'lim muhiti, inson kapitali, xalq ta'limi, dual ta'lim, institutlar

ABSTRACT

The major factors of sustainable development of the economy of Uzbekistan in modern conditions are the innovation component of economic growth, measures

to intensify the process of modernization and introduction of modern technologies. To achieve this, the country has a solid innovation base, a number of scientific and specialized institutes, scientific and human resource potential, and a sufficiently high level of education of the population. The most important direction in the development of innovation activity is the strengthening of human potential. The acceleration of innovation processes in society, globalization and digitalization require fundamental adjustments in all spheres of human activity, including education. To this end, it is necessary to ensure the development of an integral system of lifelong learning that meets the requirements of the innovation economy. Because, education is a contribution to the future, which, first of all, is beneficial to society itself. It is, first of all, necessary to work successfully, create social wealth, competitive products and have a worthy place in society.

Keywords: educational environment, human capital, public education, dual education, institutes.

АННОТАЦИЯ

Разработка мер по активизации процессов развития экономики Узбекистана, активизации процессов модернизации и внедрения современных технологий. Кроме того, имеются мощные инновационные научные и специализированные учреждения, научные кадры, достаточно высокий уровень образования населения. Важнейшим аспектом развития инновационной деятельности является развитие человеческого потенциала. Стремительное развитие инновационных процессов в обществе, глобализация и цифровизация требуют кардинальных изменений во всех аспектах человеческой деятельности, а также в развитии экономики. Поэтому необходимо обеспечить комплексное развитие непрерывного образования в ответ на инновационную экономику. Ведь образование – неотъемлемая часть будущего, и оно, прежде всего, приносит пользу самому обществу. Для этого необходимо упорно трудиться, производить

общественное богатство, гуманизм, занимать достойное место в обществе.

Ключевые слова: образовательная среда, человеческий капитал, государственное образование, дуальное образование, институты

KIRISH.

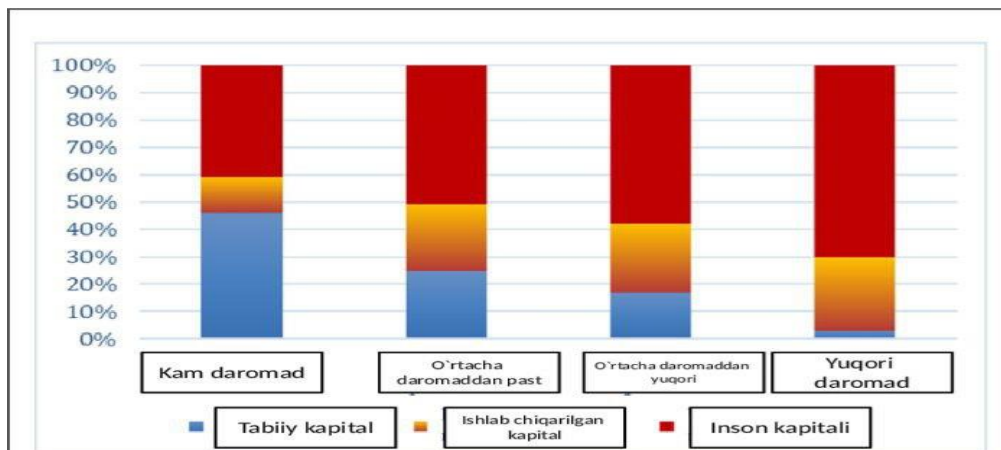
Ta'lim barkamol avlodni tarbiyalashning zarur omili, innovatsion jarayonning eng muhim dvigateli, mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosi, intellektual va ma'naviy salohiyatidir. Xalq ta'limi milliy boylik va innovatsion jarayonning ajralmas qismidir. Jamiyatga, birinchi navbatda, zamonaviy bilimli, axloqiy, tashabbuskor, tanlagan vaziyatda mustaqil ravishda mas'uliyatli qarorlar qabul qila oladigan, ularning yuzaga kelishi mumkin bo'lgan oqibatlarini bashorat qila oladigan, hamkorlik qilishga qodir, o'z mamlakati uchun mas'uliyat hissi rivojlangan insonlar kerak. Sifatli ta'lim olish odamlarning turmush sharoitini yaxshilash va barqaror rivojlanishni ta'minlashga zamin yaratadi. Ta'limning qulayligi va sifati masalalari dunyoning barcha davlatlarining strategik rivojlanish dasturlariga kiritilgan, chunki davlat aholining o'zini o'zi anglashi uchun ta'lim muhitini yaratish orqali moddiy farovonlik va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi. Mamlakatdagi barqarorlik, inson kapitalining ko'payishi bu uning iqtisodiy salohiyati yuksalishi va xalqaro maydonda raqobatdosh ustunlik yaratilishidir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Dunyo miqyosida inson kapitali boylikning uchdan ikki qismini tashkil qiladi, qolgan uchdan bir qismi tabiiy va ishlab chiqarilgan (masalan, binolar, mashinalar) resurslardir. Yuqori daromadli

mamlakatlarda ularning umumiy milliy boyligining 70 foizini inson kapitali tashkil etsa, past daromadli mamlakatlarda bu faqat 40 foizni tashkil qiladi.¹

¹ <https://www.stat.uz>
<https://scientific-jl.com/>

1-chizma). Inson kapitalining mamlakatning umumiy boyligiga qo'shgan xissasi.

Mamlakatlar taraqqiyoti sari inson kapitali tabiiy va boshqa moddiy resurslardan foydalanishda asosiy rol o'ynaganligi sababli ularning umumiy boyligining muhim qismiga aylanib bormoqda. Ta'lim va yoshlarning kasbiy mahoratini oshirishga yo'naltirilgan investitsiyalar mamlakat iqtisodiy o'sishiga hissa qo'shib, "demografik dividend" deb ataladi. Mutaxassislarining

fikricha, demografik dividend effekti mehnatga layoqatli aholining qaram aholiga nisbatan ancha

tez o'sishi va shu orqali ishlab chiqarish salohiyatini oshirishi hamda mamlakatning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy institutlari va davlat siyosati yosh aholiga o'z ehtiyojlarini o'tish davri tomonidan yaratilgan o'sish salohiyati orqali ro'yobga chiqarish imkonini beradi.

Bu masala, ayniqsa, hozirgi vaqtda dolzarbdir. YuNESKO ma'lumotlariga ko'ra, dunyoda oliy ta'limga qabul qilish darajasi 2000-yildagi 18 foizdan 2020-yilda 40 foizga, Markaziy Osiyoda esa

so'nggi 20 yilda 22 foizdan 35 foizga oshgan. O'zbekistonda bu borada muayyan ishlar amalga oshirildi. Shunday qilib, 2018 yildagi 9 foizdan 2022 yilda

38 foizga, oliy ta'lim muassasalari soni esa 2018 yildagi 84 tadan 2022 yilda 198 taga ko'paydi. O'zbekistonda ta'lim tizimini rivojlantirish xalqaro ta'lim faoliyatining asosiy tamoyillariga asoslanadi, ulardan biri qulay sifatli ta'limni amalga oshirish uchun sharoit yaratish va ta'minlashdir. Mamlakatda jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy yoki ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, har bir insonga ta'lim olishda teng huquqlar kafolatlanadi. Savodsizlikka barham berish va barcha fuqarolar uchun qulay ta'limni ta'minlashda salmoqli muvaffaqiyatlarga erishgan O'zbekiston ta'lim sohasidagi davlat mablag'larining ustunligini saqlab qolmoqda, bu shubhasiz afzallikdir².

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolani tayyorlashda ilmiy-nazariy mushohada, tadqiqotchi olimlarning izlanishlari va qiyosiy tahlillardan foydalangan holda tayyorlandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-5847-sonli qarorida oliy ta'lim tizimini tizimli isloh qilish yo'nalishida muhim vazifalar belgilangan. O'zbekiston Respublikasida ta'limga: "Oliy ta'limning ilg'or standartlarini joriy etish, xususan, o'quv dasturlari ta'limdan bosqichma-bosqich o'tish. nazariy bilimlar olish, xalqaro tajribaga asoslangan amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan ta'lim tizimiga, oliy ta'lim mazmunini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, o'z o'rnini topa oladigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini yo'lga qo'yish. mehnat bozori, ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarini barqaror rivojlantirishga munosib hissa qo'shish"³. Bilimlarni yaratish, tarqatish,

uzatish va ishlab chiqarish tarmoqlariga kirib borishda oliy ta'lim

² www.unwto.com

³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-5847-sonli qarori. <https://lex.uz/docs/>

muassasalari muhim o'rin tutadi. Ushbu kirib borishni kuchaytirish uchun dual/kooperativ oliy ta'lim oliy ta'lim tizimi

uchun mehnat bozorini o'z vazifalarini samarali va mas'uliyatli bajara oladigan, o'zgaruvchan iqtisodiy sharoitlarga moslasha oladigan yuqori malakali kadrlar bilan ta'minlash vazifasini hal qilishda qo'shimcha konseptual yechim bo'ladi. Germaniya va boshqa Yevropa mamlakatlarida kooperativ ta'lim dasturi bevosita ish beruvchining tashabbusi bilan amalga oshiriladi. Talaba universitetda nazariy bilim va kompaniyada amaliy tajriba oladi. Evropada bu tizim yuz yildan beri ijobiy natijalarni ko'rsatmoqda. XII asrdan boshlab kasbiy tashkilotlar o'z avlodlarini tayyorlashni (shogirdligini) tartibga soldilar. 19-asrga kelib o'qitishning bu shakli boshqa kasb va sohalarga ham tarqaldi. 20-asrda shogirdlikka hamroh bo'lgan majburiy maktabda kasblar bo'yicha bo'lingan va 1920-yildan boshlab kasb-hunar maktabi deb atalgan malaka oshirish maktabi ustunlik qilgan. Germaniyada 1938-yilda majburiy kasb-hunar maktabi joriy etilgan.

Jahon amaliyotida oliy ta'lim sohasida hamkorlikning uchta asosiy modelini ajratib ko'rsatish mumkin. Birinchi model - davlat ahamiyatsiz rol o'ynaydi (Buyuk Britaniya, AQSh). Ta'lim hamjamiyati va biznes o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning ushbu modeli davlat boshqaruvini markazsizlashtirish tendentsiyalarini aks ettiradi. Davlat kasbiy ta'limni rasmiy ravishda tartibga solmaydi, aksariyat qarorlar ish beruvchilarning keng ishtirokida mahalliy darajada qabul qilinadi. Ikkinchi model - davlat kasbiy ta'limni rejalashtiradi va amalga oshiradi va uni boshqaradi (Frantsiya, Shvetsiya). Ta'lim xizmatlari tizimi va mehnat bozori o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning ushbu modeli, birinchi navbatda, oliy ta'limni davlat tomonidan tartibga solishning yuqori darajasi bilan tavsiflanadi. Uchinchi model – davlat xususiy kompaniya va tashkilotlarning kasb-hunar ta'limini amalga oshirishdagi faoliyatining umumiy asoslarini belgilaydi (Germaniya, Niderlandiya, Daniya, Shotlandiya). Xususan, Germaniyaning kasb-hunar ta'limi tizimi ta'lim resurslarining konsentratsiyasi va integratsiyasi bilan ajralib turadi. Yosh mutaxassisni shakllantirishda ish beruvchilar va ta'lim

muassasalari hamkorligi beqiyos o'rin tutadi. Frantsiyada dual ta'lim tizimi talabalarga milliy malaka katalogida ro'yxatdan o'tgan barcha professional sertifikatlarga yo'l ochadi.

Germaniyada ham davlat, ham xususiy universitetlar dual ta'limni taklif qiladi va ularning soni yildan-yilga ortib bormoqda. Ushbu tizim mingdan ortiq dasturlarni taklif etadi. Ikki tomonlama talabalarni o'qitishga moliyaviy va vaqt resurslarini sarflagan kompaniyalar o'qishni tugatgandan so'ng ularning kelajakda ish bilan ta'minlanishidan manfaatdor.

Xalqaro miqyosda Germaniya sanoat korxonalari universitetlar bilan birgalikda innovatsion loyihalar ustida faol ishlamoqda. Shunday qilib, Germaniyada universitetlar bilan hamkorlik

qiluvchi kompaniyalar ulushi 50% dan ortiq, Buyuk Britaniyada - 30%, Frantsiyada - atigi 25%. Mannheimer Innovationsspanel tadqiqot loyihasiga ko'ra, 2007 yilda Germaniyada universitetlar bilan ilmiy aloqalarni davom ettiradigan 40 000 dan ortiq kompaniyalar mavjud edi. Va bu raqam doimiy ravishda o'sib bormoqda. Germaniya kompaniyalari va korporativ fondlari universitetlardagi tadqiqotlarga 1,7 milliard yevrodan ortiq sarmoya kiritadilar. Mablag'larning deyarli yarmi kontrakt asosidagi tadqiqotlarga, 50 foizdan ortig'i esa qo'shma ilmiy loyihalarga sarflanadi. IBA Germaniyadagi eng yirik davlat tomonidan tan olingan kooperativ ta'lim universiteti bo'lib, u 40 yildan ortiq oliy ta'lim bilan shug'ullanib kelayotgan F+U guruhiga kiradi. Universitet 2006-yilda tashkil etilgan va Germaniya bo'ylab o'n ikkita o'quv markazida dual ta'lim sxemasi (ish + o'qish) bo'yicha bakalavriat dasturlarini taklif etadi⁴. Bugungi kunda

universitetda 3500 dan ortiq talaba tahsil oladi. Ikkilamchi dasturlar Germaniyada talabalar va ish beruvchilar orasida tobora ommalashib bormoqda. Talabalar bakalavriat bosqichida o'qish davomida kompaniyada ishlaydi. Bu shuni

⁴ Lange, Glenn-Marie, Quentin Wodon, and Kevin Carey, eds. 2018. *The Changing Wealth of Nations 2018: Building a Sustainable Future*. Washington, DC: World Bank. doi:10.1596/978-1-4648-1046-6.

anglatadiki, ular o'qish davomida qimmatli ish tajribasiga ega bo'lishadi va shu bilan raqobatbardosh Germaniya mehnat bozorida ajoyib ish imkoniyatlariga ega.

O'zbekistondagi dual/kooperativ oliy ta'limning SWOT tahlili [21]

Kuchli tomonlari	Kuchsiz tomonlari
bakalavriat bosqichida akademik malaka beradi, talabalarga katta amaliy tajriba orttirish, ilmiy bilimlarni amaliyotda qo'llash imkoniyatini beradi; yuqori darajadagi akademik va ma'muriy yordam; oliy ta'lim muassasalarida va ish joyida o'qish bosqichlarida talabani pedagogik va uslubiy ta'minlash sinfda o'qish va ish joyidagi amaliyotni uyg'unlashtirgan holda kasbiy yo'naltirilgan ta'lim; o'quv to'lovlari odatda hamkor kompaniya tomonidan to'lanadi; tegishli kasbiy ko'nikma va malakalarga ega bo'lgan yuqori malakali mutaxassislarga mehnat bozori ehtiyojlariga o'quv rejasi va akademik malakalarini moslashuvchan tarzda moslashtirish;	bitiruvchilarning xavfsiz ish bilan ta'minlanmaganligi; korxonalar/tashkilotlar va oliy o'quv yurtlarining muvofiqlashtirilmagan siyosati; oliy ta'lim muassasasidagi tarkibiy o'zgarishlar (qo'sh/kooperativ oliy ta'lim bo'limini tashkil etish, mas'ul koordinatorlar/ustozlarni tayinlash va boshqalar); o'quv jarayonini tashkil etish va o'quv yukini qayta taqsimlash; dual/kooperativ oliy ta'lim bo'yicha hamkor kompaniyalarning kompleks profili har doim ham dual/kooperativ oliy ta'lim o'quv dasturida aniq aks ettirilmaydi, bu esa oliy ta'lim muassasasida maqsadlarni shakllantirish va kutilayotgan ta'lim natijalarini olishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin;

Imkoniyatlari	Tahdidlari
oliy ta'limni modernizatsiya qilishga ko'maklashadi; mustaqil fikrlaydigan, zamonaviy bilim va yuksak shaxsiy fazilatlarga ega yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayoni sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tariladi; bitiruvchilarni ishga joylashtirish imkoniyatlari va istiqbollari kengaytiradi; yangi tendentsiyalar, texnologiyalar va ishlanmalar bilan tanishish, shuningdek, ta'lim va tadqiqot sohasida potentsial hamkorlik qilish orqali professor-o'qituvchilarni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi; oliy ta'lim muassasalariga ta'lim xizmatlari bozorida raqobatbardoshligi va jozibadorligini oshirish imkonini beradi; universitetlarga ular taklif etayotgan oliy ta'limning amaliy ahamiyatini oshirish imkoniyatini beradi; mehnat bozorini zarur/talab qilinadigan malakaga ega malakali	dual/kooperativ oliy ta'limga jalb qilingan korxonalar va tashkilotlarga soliq imtiyozlari/preferensiyalarini berish mexanizmlarining yo'qligi yoki yetarli emasligi; korxonalar/tashkilotlarning moliyaviy beqarorligi; faoliyatning kichik miqyosi va tor ixtisoslashuvi har 3 yilda yoki 5 yilda bir marta 1 yoki 2 ta oliy ma'lumotli mutaxassisni kooperativ (qo'shma) tayyorlash bo'yicha ular tomonidan shartnoma tuzishning nisbatan past ehtimoli sabab bo'lishi mumkin; Ba'zi korxonalar/tashkilotlar uchun ma'lum bir profil/mutaxassislik bo'yicha mutaxassislarning haddan tashqari ko'pligi yoki korxonada potentsial ish o'rni, tashqaridan tayyor mutaxassislarni olish imkoniyati tufayli moliyaviy resurslarni uzoq muddatli investitsiya qilish amaliy emas. , mehnat bozorida o'z mutaxassisligi bo'yicha munosib va yaxshi haq to'lanadigan ish qidirayotgan oliy ma'lumotli mutaxassislarning ko'pligi);

kadrlar bilan ta'minlaydi; mamlakatda ishsizlikni kamaytiradi; korxona yoki tashkilotning iqtisodiy ko'rsatkichlarini yaxshilaydi;	
---	--

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi ma'lumotlarni tahlil qilgan holda, xulosa o'rnida shuni ayta olamizki, ta'lim sohasi hozirgi kunda tez suratlarda rivojlanmoqda. Shubhasiz, ta'limni rivojlantirishda ushbu sohasad yuritayotgan kadrlar masalasi birinchi o'rinda turadi. Xususan, ta'lim sohasi O'zbekistonda iqtisodiy rivojlanish uchun ulkan salohiyatga ega bo'lgan soha hisoblanadi

So'ngi yillarda davlatimiz rahbari tomonidan sohani rivojlantirish uchun qabul qilinayotgan qarorlar va qilinayotgan ishlar, ayniqsa kadrlar tayyorlash va sohani takomillashtirish bo'yicha bir qancha strategiyalarni ishlab chiqish, sohani rivojlantirishda turizm rivojlangan davlatlar tajribasidan foydalanish, kadrlar bilan bog'liq

muammolarni hal qilishga xizmat qilmoqda. Shuningdek, kadrlar malakasini oshirishda yuqorida keltirilgan ta'lim tizimidagi dual ta'lim dasturlaridan foydalanib O'zbekiston turizm bozoriga kadrlar yetishtirishda ushbu dastur yutuqlaridan samarali foydalanish tez orada o'zining samarasi beradi. Natijada;

➤ bozor ehtiyojlariga muvofiq amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish

imkoniyati

<https://scientific-jl.com/>

23-to'plam 1-son Sentyabr 2025

- yuqori darajadagi malakali o'qituvchilar o'qitish imkoniyati
- maqsadli ravishda o'z kasbiy sohasida ishlashga qaratilgan mutaxassislarni tayyorlashga hissa qo'shish
- tegishli mutaxassislik bo'yicha o'qituvchilarni tayyorlash uchun talab va taklif o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashga hissa qo'shish
- amaliy faoliyatni ta'minlash uchun yangi imkoniyatlar olish;
- ta'lim muassasalarining raqobatbardoshligini oshirish;
- ta'limda so'nggi yondashuvlarni taqdim etish imkoniyati;
- muassasaning amaliy ehtiyojlariga muvofiq nazariy ma'lumotlarni o'rganishni ta'minlash imkoniyati.

kabi bir nechta imkoniyatlarga ega bo'lish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 16.01.2025 yildagi "Oliy ta'lim tizimida dual ta'lim tizimini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risidagi" 14-sonli qarori. <https://lex.uz/docs/>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-5847-sonli qarori. <https://lex.uz/docs/>
3. Lange, Glenn-Marie, Quentin Wodon, and Kevin Carey, eds. 2018. The Changing Wealth of Nations 2018: Building a Sustainable Future. Washington, DC: World Bank. doi:10.1596/978-1-4648-1046-6.
4. D. E. Bloom, J. G. Williamson. Demographic Transitions and Economic Miracles in Emerging Asia./ <https://www.nber.org/papers/w6268>
5. <https://www.stat.uz>
6. Klaus-Dieter Heinze. German experience of scientific cooperation between industrial enterprises and higher education institutions. Journal VSU Bulletin.